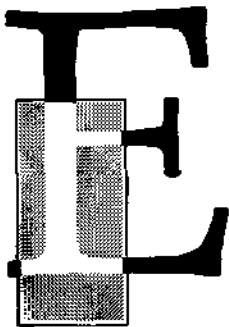

JOAN J. PUJADAS/DOLORS COMAS

**LEXICOGRAFIA I CULTURA:
ANTROPOLOGIA
I SISTEMA SOCIAL (NOMS,
RENOMS I NOMS DE CASA
AL PIRINEU ARAGONÈS)**

Els antropònims constitueixen un sistema de denominacions mitjantçant els quals s'aconsegueix reduir la diversitat individual a una racionalitat classificatòria socialment significativa. Anomenar, denominar, és quelcom més que una modalitat pràctica per a identificar les persones. Denominar constitueix una operació lògica que funciona en diferents sentits: individualitza els elements d'un conjunt, estableix categories entre les diferents classes d'un sistema i és una forma de fixar significacions. Aquesta idea, que Lévi-Strauss va desenvolupar brillantment ja fa anys en *El pensament salvatge*, obliga a considerar els sistemes de denominació en la seva dimensió cultural, atès que aquesta proporciona els codis que dotaran de significació als termes onomàstics. Aquesta perspectiva és la que adoptarem en aquest article, en què analitzarem el sistema antroponímic a l'Alt Aragó considerant els seus diversos components: noms de pila, cognoms, renoms i noms de casa.

1. EL CAMP DE L'ANTROPONÍMIA

L'estudi sistemàtic dels gustos i criteris amb què una societat organitza el sistema apel·latiu i identificador dels seus membres no és interessant només per la seva curiositat filològica i folklòrica, sinó perquè remet a un terreny molt més ampli en

què s'hi veuen implicades les relacions i jerarquies familiars, els usos i costums locals, el paper de l'Església i de l'Estat com a modeladors o reguladors de determinades pràctiques i, en definitiva, les transformacions que tot sistema antroponímic va experimentant en el context dels canvis estructurals més amplis de cada societat.

La formació del nom de persona ha sofert al llarg dels segles nombroses modificacions. Entre els grecs consistia en un nom propi, seguit eventualment d'un topònim referit al lloc d'origen de la persona. Entre el romans els patricis tenen un sistema ben sofisticat que es compon de *praenomen*, *nomen gentilicium*, *cognomen* i *agnomen*. En l'època altmedieval s'estén per tot Europa el sistema antroponímic format per nom propi seguit d'un sobrenom referit a l'ofici, tret físic o característica diferenciadora de cada subjecte. Als segles XIII i XIV segons Moreu (1981:18) comença a estendre's per Catalunya i França l'ús de sobrenoms precedits del terme *àlies*, darrera del nom i cognom de cada persona. Les dones en casar-se prenen el cognom del marit, mantenint com a sobrenom el seu cognom de solteres. El cas era a la inversa si era un home el que es casava amb una pubilla. A partir del s. XVIII comença a generalitzar-se a tot Espanya la duplicació cognatícia del cognom, és a dir, l'adopció del primer cognom del pare i de la mare, la qual cosa evita les confusions d'identificació derivades del repertori finit de cognoms (sobretot en poblacions d'elevada endogàmia) i de l'ús repetitiu d'un nombre limitat de noms de pila.

Fins fa poc temps, però, la major part de les zones rurals, pesqueres o de muntanya, amb unitats de població reduïdes, han mantingut l'ús de *sobrenoms*, *renoms*, *malnoms* i *àlies*, a més a més o en substitució parcial dels binomis patronímics cognatícs. Aquest dualisme onomàstic entre un sistema oficial i legal (compost per nom i cognoms) i un altre sistema «popular» (format per nom i renom), ha tendit a ésser interpretat com una manifestació del conservadorisme i tradicionalisme de les poblacions rurals.

Actualment es fa més èmfasi en d'altres interpretacions menys abstractes o estereotipades. En primer lloc, l'ús de sobrenoms és un recurs útil per a diferenciar individus homònims. A Ansó, per exemple, vam trobar setze persones anomenades Antonio López en el període comprés entre 1924 i 1946. Com que pertanyien a dotze cases diferents, cadascun d'ells tenia un nom de casa que permetia distingir-los dels altres. En aquest mateix període, hi ha també a Ansó dotze *Chusé* Gastón, nou *Chusé* Puyó, vuit Miguel Aznárez, vuit *Chusé* Pérez i vuit *Chusé* Añaños. En suma, de les dues-centes vuitanta-cinc cases ansotanes del present segle, cent vint-i-tres (és a dir, el 43%) detenien algun dels sis cognoms esmentats.¹ El cas d'Echo és molt similar, ja que un 37% de les cent noranta-vuit cases d'aquest període tenien un dels següents cognoms: Coarasa, Orensanz, Mange, Larripa, Lagraba, López.² Moreu (1981: 25) cita el cas del poble del Lloar (Priorat, Catalunya), que al segle passat tenia gairebé un 50% de famílies amb el cognom Sabater.

En segon lloc, la pervivència i l'ús dels sobrenoms manifesta la insistència de cada comunitat en preservar la pròpia identitat social davant d'altres sistemes de classificació

(1) A Ansó hi ha un repertori total de setanta-quatre cognoms. La freqüència d'aparició dels cognoms més comuns, considerant únicament els caps de família, és la següent: López (27), Gastón (25), Pérez (20), Añaños (18), Aznárez (17) i Puyó (16).

(2) A Echo hi ha un repertori total de seixanta-set cognoms. La freqüència d'aparició més comuns, considerant únicament els caps de família, és la següent: Coarasa (22), Orensanz (13), Mange (10), Larripa (10), Lagraba (9) i López (9).

o d'inclusió més amplis. Posar renoms o malnoms forma part d'un discurs local, és una forma específica d'apropiació de la realitat social. Antany els nens d'Echo i Ansó, com els de moltes altres poblacions altaragoneses, jugaven a identificar els adults del seu poble. Es tractava d'un joc d'endevinalles que es projectava sobre l'espai social de la comunitat i que tenia una funció lúdica de socialització. Els nens aprenien així a classificar els individus com a membres de famílies i de cases, que eren les unitats socials bàsiques.³

En tercer lloc, el fet de posar renoms a individus i a grups (o cases) permet introduir un plus d'informació sobre els trets idiosincràtics o els orígens socials, professionals i geogràfics d'ancestres o de persones contemporànies, que afegeixen significació i intensitat semàntica a un camp que acostuma a ser simplement designatiu. Davant l'opacitat significativa de dir-se *Chusefa López*, els ansoians d'inicis de segle podien distingir entre una *Chusefa de casa Tuerto Nabarré*, una *Chusefa de casa Bastero*, una *Chusefa Jaque*, una *Chusefa Munrial d'os Rios*, etc.

Mentre que el cognom López és un terme denotatiu desproveït de significació específica, els renoms tenen sempre una gran quantitat de connotacions. Per exemple, tenen la virtut d'informar-nos sobre el caràcter més o menys antic de cada unitat (... «se trata de una casa de las de siempre»), sobre la condició socio-econòmica de cada grup i, sobretot els malnoms donen peu a tot tipus de disquisicions sobre l'origen i significació de cada denominació. Malnoms com *Nabarré* (Ansó) o *Murillo* (Echo) poden referir-se tant a topònims o gentilicis, que indiquen el lloc d'origen, com a patronímics convertits en noms de casa. *Royo* (Ansó) i *Royé* (Echo) poden ser tant patronímics, com poden tenir el seu origen en el color *royo* «vermell», o en el *rollo* «rodillo para apisonar la era». *Petré* (Ansó) o *Pericón* (Echo) poden ser tant hipocorístics del nom *Petra/Pedro* com derivats de *petral* «cingla» i de *pericotear* «tafanejar». Però amb tot sempre hi ha termes de significació unívoca, sigui certa o fictícia, com *Broxeta* (Ansó) «bruixa», *Zarzalla* (Ansó) «tartamut», *Baldragas* (Ansó) «desacurat», *Julepe* (Ansó) «Julepe» (joc de cartes), *Miñon* (Echo) «persona baixa», *Pixé* (Echo) (derivat de *pixar*, orinar), *Cabalero* (Echo) «fill no hereu».

Com es pot comprovar, l'ús de sobrenoms és un recurs sociolingüístic que permet donar especificitat, contingut i vida als termes utilitzats per a organitzar el sistema d'identificació d'individus i cases. Moreu (1981:26) parla del malnom com d'una «insurrecció davant l'arbitrarietat del signe», ja que un «malnom 'motivats' respon millor a la nominació». El malnom serveix, doncs, com a crònica o testimoni d'una societat, dels seus personatges, de les seves característiques personals i de les seves circumstàncies socials, així com de la ironia, del sentit crític i, fins i tot, de la crueltat amb què alguns veïns veuen els altres i els designen.

En la bibliografia antropològica consultada no es marca la diferència entre els noms de casa i els renoms individuals. Brandes (1975) i Hoyer (1976) fan servir el terme *nickname* per a referir-se a l'ús de malnoms individuals en dues comunitats de Castella

(3) De Javierregay, població propera a Echo, tenim la descripció del joc «*Panecito dame pan*», que consisteix a repetir la fórmula «*panecito dame pan*» i la resta de jugadors successivament han de respondre: «No tengo, ves a casa...» D'aquesta forma es van repassant els noms de tot el poble. A Bielsa es jugava al joc de *Las adivinetas* en què cada jugador ha d'endevinar el nom d'una casa del poble, que la resta dels jugadors han pensat. A mesura que va recitant els noms, el guien, dient-li «frío» o «caliente» (Pujadas, 1977).

(Navanogal i Villavieja del Río), mentre que Barrett (1978) utilitza el mateix terme per a referir-se, en canvi, al sistema de noms de casa usat a Benabarre (Osca) i que és molt similar al que nosaltres hem estudiat a d'altres pobles de l'Alt Aragó. Per la seva banda Collomp (1980) usa el terme *sobriquet* per a designar el renom personal i distingir-lo del nom de casa, hereditari i identificador de grups familiars. Altres autors, com Juliano (1984) i Iszaevich (1981), usen el terme *renom* per a referir-se als noms de casa de Barberà de la Conca (Tarragona), fent servir el mateix terme per als malnoms individuals.

Malgrat les seves evidents interconnexions i indubtable analogia en una multiplicitat d'aspectes, ens sembla oportú afirmar que un *sistema de noms de casa*, com el que es pot observar a la zona pirinenca i pre-pirinenca aragonesa (així com a la major part de zones rurals on l'herència és de tipus indivís), constitueix un paradigma antroponímic diferent i, fins i tot, antagònic respecte a un *sistema de renoms individuals*.

També el nom de pila és un element onomàstic carregat de significat. Identifica les persones, individualitzant-les respecte a qui té els mateixos cognoms i renom. Però al mateix temps també categoritza, tal com intentarem demostrar, ja que indica la posició de l'individu dins la família. Per això el nom té una funció comunicativa, informant d'aspectes significatius de caràcter social. A més, el nom de pila té el poder d'evocar determinats personatges, situacions o tradicions culturals, cosa que condiciona la preferència o rebuig de certs noms (Zonabend, 1980). Però l'interès d'estudiar aquesta forma de denominació no es deu als seus aspectes merament psicològics, ni a la simple curiositat. Darrera l'aparent llibertat per a posar nom a un noutat, hi ha unes regles tàcites que constitueixen l'expressió d'una estructura social concreta i que restringeixen a la pràctica el repertori onomàstic del qual s'escull. Fins i tot avui en dia, en què es valora l'originalitat en la tria de noms singulars i exòtics, es produeix un mimetisme pel qual es seleccionen certs noms, imposats per la moda del moment i se'n rebutgen d'altres.

Als països de tradició catòlica, l'acció de l'Església ha tingut històricament una importància decisiva en el repertori dels noms de pila, ja que en el segle XVI s'havien eliminat ja els noms pagans i també els procedents de l'Antic Testament, que als protestants, en canvi, els agradava d'utilitzar. La idea, concretada en el Concili de Trent, era que, mitjançant el nom, l'individu rebia les virtuts morals i psicològiques del seu sant patró, a qui hauria de tractar d'emular. Així es van difondre certs noms místics i devocionals, associats al culte marià o al d'alguns sants.

Resulta impossible explicar per què a cada zona s'imposà una determinada gamma de noms i no una altra. És significatiu, en tot cas, que enfront a l'amplitud del santoral eclesiàstic, el repertori de noms existent a cada poble acostuma a ser relativament reduït i estable, tal com succeeix al Pirineu aragonès fins a dates força recents. A més, uns pocs noms es consagren com a capdavanters per la seva freqüència d'aparició: José (*Chusé*), Antonio, María o Josefa (*Chusefa*) en el cas d'Echo i Ansó. Aquesta

estabilitat s'explica per les regles de transmissió que intervenen en l'elecció del nom, institucionalitzades mitjançant el *sistema de padrinatge*. L'ús consagra el privilegi del padrí i de la padrina d'imposar el seu propi nom al nounat. D'altra banda, l'elecció dels padrins no és aleatòria, sinó que es busquen entre els parents més pròxims del pare i de la mare del qui és batejat. Així, uns mateixos noms es van transmetent dintre d'una parentela. És una altra forma simbòlica de representar la continuïtat del patrimoni i del llinatge.⁴

2. ELS NOMS DE CASA

Un cop argumentada l'existència d'un sistema antroponímic diferent al dels renoms individuals, cal preguntar-se per la lògica social que sustenta la cristallització de noms de casa com a base de l'estructura onomàstica de l'Alt Aragó. Mitjançant quins mecanismes la pràctica de posar renoms es converteix en un paradigma tancat, denotatiu, hereditari, col·lectiu i que designa no solament els individus, sinó també les seves propietats? Per què els renoms perden amb el temps el caràcter mordaç i irònic que tenien quan es tractava de veritables malnoms?

Tinguem en compte, en primer lloc, que qualsevol recurs onomàstic creat i utilitzat per un col·lectiu humà constitueix un sistema comunicatiu que comparteix sempre dues dimensions: designativa i significativa. Quan més institucionalitzat i cristallitzat està un sistema onomàstic, menor poder informatiu i connotatiu té a causa del principi de la probabilitat d'aparició.⁵ El sistema dels noms de casa altaronès comparteix alguns trets d'un sistema de renoms individuals, però els seus objectius i finalitats són totalment diferents, fins al punt de convertir-se en una nomenclatura tan formal i tancada com la del sistema de cognoms, però referida no sols a llinatges, sinó també a unitats de propietat-residència. Passem a veure els principals trets estructurals dels mecanismes que regulen la reproducció i perpetuació del sistema antroponímic.

a) Formes de reproducció onomàstica

La gran estabilitat observada en el manteniment del sistema de noms de casa a Echo i Ansó reposa substancialment en el principi normatiu de la reproducció íntegra dels patrimonis, associada a la troncalitat familiar. La insistència èmic en la preservació del nom s'ha d'entendre com un mecanisme metonímic, en què el nom representa la totalitat de l'univers casal.

El model normatiu de transmissió hereditària i, per tant, de perpetuació del nom de casa, mitjançant el fill primogènit, ha estat i continua essent dominant, encara que en una proporció menor de la que es sol pensar, ja que en el període comprès entre 1900 i 1960 solament s'acompleix en un 60,4 % dels casos a Echo i en un 65 % a Ansó, tal com es pot comprovar a la taula I (cf. Comas d'Argemir, 1980: 40).

(4) Cf. Zonabend (1979), el número especial de la revista *L'Homme* (1980, XX, n° 4), així com el llibre que recull un col·loqui sobre el tema: Dupâquier, J.; Bideau, A. et Ducreux, M.E. (1984).

(5) Cf. Lyons (1971: 85 i ss.).

TAULA I
TRANSMISSIÓ DEL PATRIMONI. ECHO I ANSÓ (1990-1960)

Tipus d'herència	Echo	%	Ansó	%
Fill primogènit	90	49,0	101	46,6
Fill no primogènit	21	11,4	40	18,4
Filla	51	27,7	68	31,3
Altres parents	12	6,5	6	2,8
No parents	1	0,5	–	0,0
Divisa (diferents fills)	9	4,9	2	0,9
TOTALS	184	100,0	217	100,0

La continuació de l'estirp mitjançant l'herència femenina es situa al voltant del 30 % dels casos estudiats que reponen a aquest model. A diverses cases d'Echo i Ansó l'herència per línia femenina s'ha produït en dos o en tres esglaons generacionals des de començaments de segle.⁶ Es perd llavors la continuïtat del cognom, essent el nom de casa el marcadore del llinatge. En els casos de crisi reproductiva de les cases s'ha vingut practicant secularment la institució de l'acolliment, que garantia tant la integritat patrimonial, com la perpetuació del nom de casa. En el cas de propietaris solters, o bé casats però sense fills, es feia hereu a algun parent pròxim: germà/na menor casat i amb descendència, o, amb molta més freqüència, algun nebot/da casat, que passava immediatament a residir a la seva nova casa, amb les mateixes funcions i atributs que, en el seu cas, hauria tingut un fill de l'instituent. En el que va de segle hi ha hagut una vintena escassa de casos d'acolliment en els dos pobles estudiats.⁷

b) Aparició de noves unitats onomàstiques.

Un dels fenòmens més interessants és el de la generació de nous noms de casa, perquè ens permet posar de manifest els criteris i valors usats pels veïns locals en el procés de creació de nous termes antropònims. En el transcurs d'aquest segle, l'aparició de noves cases ha estat en general poc freqüent en aquesta zona del Pirineu, i, en conjunt, és més elevada la nòmina de cases tancades i renoms caiguts en desús que la creació de noves cases portadores d'un nom nou. Ha estat comú, en canvi, el desplaçament d'uns renoms per altres com a resultat de la compra d'una casa, per l'emigració de tota una família, o bé per la fusió de dues cases.

Existeix, per tant, un procés que podríem denominar *nomofàgic*, en què uns noms prevalen sobre uns altres i alguns noms nous substitueixen a d'altres vells. La major fluïdesa en l'aparició i desaparició dels sobrenoms s'opera, lògicament, entre les cases de petit patrimoni, per a les quals la reproducció econòmica és o ha estat més problemàtica i entre les quals l'emigració o la fusió de patrimoni ha estat obligada en un

(6) Aquest és el cas de les cases d'Echo *Bisaltico, Bizente, Caberé, Grábiz, Graitón, Poli, Reluchero* i *Ubero de Santa Luzia*, o de les ansotanes *Albeita, Blanquis, Garay, Garzía, Latre, Marconé, Marcos, Notario, Puyó* i *Ximena*.

(7) Això va succeir a Echo amb casa *Blascosanz, Clareta, Isidro o Madrilejo*, en què es van nomenar hereus a nebots dels caps de llinatge. El mateix es donà a Ansó amb casa *Benabides, Jazunto, Marconé, Pablo, Talecón* i *Tia Ramona Abau*. A casa *Don Pascual* d'Echo, es nomenà hereu una cosina, i a casa *Marosa* d'Ansó es nomenà hereu a una persona sense cap relació de parentiu, cosa que constitueix un cas extrem, però previst, d'acolliment.

moment determinat. Veiem alguns exemples de formació de nous noms de casa per la constitució de noves unitats domèstiques per part de consorts no hereus.

A l'últim terç del segle XIX apareix a Echo *casa Ansotana*, com a resultat de la instal·lació de Ramona Ara (nascuda a Ansó el 1859) i Alejandro Coarasa (de *casa Coarasa*) en una finca propietat de *casa Escultor*. Comença a arrelar la denominació «de la ansotana», per no incórrer en una homonímia amb la casa originària del marit, ni amb la denominació antiga, corresponent a un tronc familiar desaparegut. A finals del segle XIX, un fill hereu de *casa Marica*, Pedro Boli Gastón (nascut el 1871), que fou guarda forestal, funda una nova casa, que s'anomenà *Pedro Marica* per fusió del nom de pila i del nom de casa del fundador. Cap al segon terç d'aquest segle apareix *casa Concheta*, que és el terme hipocòrístic derivat del nom de Concepción Orensanz (originària de *casa Cristineta* i nascuda el 1904), casada amb Celedonio Coarasa (de *casa Ansotana*, nascut el 1902), que compraren el seu actual habitatge a la gent de *casa La Pastora* poc després de la guerra civil.

A començaments d'aquest segle, Joaquin Mendiara (nascut el 1888), de *casa Mendiara*, compra a Ansó un edifici urbà de *casa Champuyó* i s'hi instal·la amb la seva segona esposa, Manuela Añaños (de *casa Tixinero*, nascuda el 1895). El renom amb què es coneix la casa des de llavors és un derivat del nom de la casa originària d'ell: *Mendiareta*. El mateix ha succeït amb la fundació de *casa Saletas* per part de Sebastián López Romeo (nascut el 1886), procedent de *casa Salas*. Un altre cas interessant és el de la distinció onomàstica de dues cases ansotanes conegudes per *Munrial*, que derivaven del cognom Monreal que tenien els seus propietaris a mitjan segle passat. Una d'elles tenia alguns membres de la seva família a Amèrica, que van pagar els estudis d'un dels fills de la casa. Això va portar a la gent del poble a identificar-los com *Os ricos*, cosa que va permetre distingir dos renoms de casa, *Munrial dos Ricos* i *Munrial dos Pobres*.

Malgrat aquests exemples, la formació de noves unitats domèstiques no sempre es correpon amb la creació de nous renoms de casa, com comentarem més endavant. De vegades s'utilitza senzillament el nom de la casa d'origen d'un dels membres del grup nou i, per tant, la redenominació de cases genera homonímies amb cases ja existents (com succeeix amb les de *Gallé*, *Popolín*, *Ferrero*, *Chuané* o *Catarecha* a Echo).

Un altre factor important per l'aparició de nous noms de casa es correspon amb la instal·lació en el poble de persones foranes, que de forma global són identificades antroponímicament bé a partir del seu cognom, bé del seu ofici o activitat. Dins del primer grup podem consignar l'exemple de *casa Cheto*, terme eufònic derivat del cognom del fundador, pare d'Acisclo Echeto, que, provinent de Navarra, es traslladà a Echo a mitjan segle XIX i instal·là una botiga i un cafè al poble. Hi ha altres exemples de cognoms convertits recentment en noms de casa, com succeeix amb *casa Sanclemente*, que prové de Santiago Sanclemente (nascut el 1902), antic secretari de l'Ajuntament; *casa Ibor*, de José Maria Ibor (nascut el 1914), tinent coronel retirat

de l'exèrcit; *casa Borderas*, dels germans Antonio i José Luis Borderas (nascuts el 1929 i el 1930 respectivament), que són pròsperes constructors, instal·lats fa tres dècades d'anys a la comunitat. Un últim cas, molt curiós, és el de l'aparició del renom *Galindo*, referit a la casa de Félix Galindo (nascut a Echo el 1932), el cognom del qual desplaça el nom tradicional de la casa dels seus avantpassats, *casa Jenaro*. Cal suposar que la notorietat personal d'aquest home, secretari de l'Ajuntament, influeix en el fet que es produeixi aquesta sobreposició del seu cognom sobre la referència menys personalitzada del nom tradicional que tenia la casa.

Durant l'últim terç del segle XIX, Pascuala Regla (de *casa Lo Pipau*, nascuda el 1852) es casà amb un guàrdia civil foraster i el seu renom particular *La Zibila* s'acabà consagrant com a nom de casa, que arriba fins als nostres dies. El nom de *casa El Herrero* té el seu origen en l'ofici de l'ansotà José Pérez Betés (nascut el 1871), que a finals del segle XIX es casà amb Manuela Yuste de Embún i s'instal·là a Echo. Posteriorment, el seu fill José Pérez Yuste (nascut el 1900) i el seu nét José Pérez Boli (nascut el 1938) mantenen tant l'ofici com el nom de casa. Un altre ansotà, Pascual Galé (nascut el 1912), es va casar a Echo amb María Marraco (de *casa Lorenz*) i hi instal·là una fleca, d'aquí el sobrenom que rep: *La Panadería*. L'ús d'aquest terme, en lloc del tecnònim més usual, *El Panadero*, es deu a l'existència d'una *casa La Panadera* i a l'intent d'evitar l'homonímia. Un altre nom de casa relacionat amb ofici o ocupació es *Maestro Música*, renom amb què popularment és conegut Patricio Castellano (nascut el 1934, empleat municipal i professor de solfeig), d'implantació encara molt recent, però que ja ha cristal·litzat com a nom de casa.

Per a acabar, volem presentar dos casos ansotans de formació de renoms, que acaben convertint-se en noms de casa. Un d'ells, *casa Tanasio*, prové de la derivació eufònica del nom propi del fundador, Atanasio Añaños (nascut el 1840); el nom de pila es transmet als successius hereus de la casa en generacions posteriors i això reforça la motivació que va donar origen al nom de la casa. Un altre cas molt interessant és l'explicació, transmesa per tradició oral, de l'origen de *casa Lobo*, que sembla provenir del malnom personal atribuït a un carrabiner de molt mal caràcter que va viure bastants anys a la casa com a llogater.

Tots els exemples citats ens il·lustren sobre com l'aparició de noves unitats antroponímiques requereix dos factors: la possessió d'una rellevància social per part del cap de família o del seu cònjuge, que ajudi a popularitzar un renom personal que s'anirà imposant a poc a poc al nom vell de la casa on s'habita, i, en segon lloc, les propietats immobles. Ja que tret d'alguna rara excepció, els no propietaris queden exclosos del sistema de noms de casa i són identificats mitjançant el nom de la seva casa d'origen o de la casa en què habiten.⁸

c) *La crisi de reproducció: persistència i desaparició de noms de casa.*

Àdhuc en condicions de reproducció social tan difícils com les que està travessant el Pirineu aragonès en les últimes tres dècades, la tendència a la preservació dels noms

(8) Resulta molt expressiu el cas de deu veïns que habiten a un bloc de pisos existent a Echo, denominat Joan XXIII. Tant els sis grups domèstics formats per immigrants, com els quatre constituïts per gent nascuda al poble són genèricament coneguts com «los de Juan XXIII». No s'ha creat cap nom específic per a cada família.

(9) Això succeeix a cases com *Achés, Baretóné, Burré, Camilo, Casero, Catibiela, Cazo, Culera, Cullito, Chil, Larraza, Manolero, Marcón, Morera, Negro, O Sastre Fraché, Rosa i Sabineta* d'Ansó, i també a casa *Corrucato, Francha, Lurbés, Marcos i Maurizia* d'Echo.

(10) Alguns exemples de cases llogades a Echo que mantenen el seu antic nom són *Abilia, Blanco, Caballero, Cardesa, Lo Calbo, Lo Miñón, Marina, Marraco, Migosancho, Piché, Roque, Belzuz, Corradasa, Del Sol, La Fraila, La Zibilia, Larraspa, Lo Bastero Barré, Lobera, L'Onset, Lorenza i Martes*. En el cas d'Ansó, tenim els exemples de casa *Baldragas, Berdadero, Casero, Collao, Chanmiguel, Molino, Maroto, Ospital, Peña, Piero, Ramoné, Salomón, Sarto, Terrén, Zarzalla i Zirilo*.

(11) Entre 1900 i 1960, el nombre de xesos i ansotans emigrats a Amèrica fou d'unes cent cinquanta persones, xifra similar a la dels que van marxar a viure a França i a Catalunya, sobretot després de la guerra civil (cf. Comas d'Argemir i Pujadas, 1985:72).

(12) En els cinquanta anys compresos entre 1924 i 1974, es van tancar setze cases a Echo i trenta-una a Ansó perquè l'hereu no s'havia casat. Avui, hi ha quaranta-tres i cinquanta-sis cases respectivament en què l'hereu és solter i té més de quaranta anys.

(13) A Ansó, casa *Maroseta* es va incorporar a casa *Taconera*, i casa *Melera* a casa *Tolín*. A Echo, casa *Lobera*, *Lo Cleigo* i *La Casera* s'han incorporat respectivament a ca. a *Zeferino, Mallo* i *Royé*.

(14) Veiem alguns exemples de cases que han passat per herència a d'altres, contribuint per tant a augmentar el seu patrimoni:

<i>Xanca</i>	...	<i>Chunillas</i> (Ansó)
<i>Madrilejo</i>	...	<i>Gratón</i> (Echo)
<i>Tierno</i>	...	<i>Fonz</i> (Ansó)
<i>Lo Coixo</i>	...	<i>Ubero</i> (Echo)

de casa és extrema. Això no ens ha d'estranyar, ja que darrera d'aquests renoms es troben condensades simbòlicament les històries col·lectives de cada poble. Encara que no és freqüent la venda total del patrimoni per part del emigrants, trobem alguns exemples en què grups domèstics constituïts per no hereus es fan amb casa pròpia per compra a famílies emigrades. Aquest fet no implica, amb tot, la desaparició de l'antic nom de casa, que es manté i s'identifica amb els nous propietaris.⁹ Això succeeix també quan les cases són llogades: gairebé sense excepcions es manté la denominació tradicional de l'antiga casa. Sembla com si es generés un mecanisme de reforçament de la identitat local i d'un ordre patrimonial i familiar que els habitants de les comunitats estudiades es resisteixen a abandonar.¹⁰

Però malgrat l'esforç per a conservar els patrimonis onomàstics locals, són innumbrables els casos de noms de casa desapareguts al llarg del present segle. Un bon nombre de pallers, magatzems i cases desocupades que pertanyen a les actuals famílies del poble foren abans de famílies d'escàs patrimoni, que van començar a emigrar d'Echo i Ansó ja a les dècades dels anys vint i trenta, a redós dels canvis socio-econòmics de l'època i de les importants migracions transatlàntiques.¹¹ Altres cases es van quedar buides amb motiu de la guerra civil, especialment a Echo. Moltes altres, sobretot en els anys més recents, van desaparèixer com a tals per manca de descendència, que és una seqüela d'aquesta tendència generalitzada a la solteria que s'observa a totes les poblacions d'alta muntanya.¹²

Tradicionalment, aquells propietaris d'edat avançada que no tenien descendència utilitzaven el recurs de l'acolliment com una forma de donar continuïtat a les seves cases, tal i com hem comentat més amunt. Avui és quasi impossible trobar joves disposats a integrar-se a la disciplina d'una casa aliena per a accedir així a la propietat, ja que durant els darrers anys han existit moltes alternatives per a prosperar econòmicament, sense detriment de la independència i sense sotmetre's a una nova autoritat. Els pocs casos d'acolliment registrats en les últimes dècades representen un canvi dràstic de sentit de la pràctica social. Ara és el propietari el que és «acollit» pels membres d'una altra casa, que se n'ocupen durant la seva vellesa, a canvi d'instituir-los hereus després de la mort. Això suposa, no la continuïtat de les cases, sinó la seva fusió amb les de les persones que en tenen cura per a heretar després.¹³ També hi ha casos en què els vells propietaris no recorren a l'acolliment, sinó que testen a favor d'algun familiar que pertany a una altra casa i es dona així mateix una fusió patrimonial.¹⁴

La invenció de noms és aquí, com hem vist, l'excepció i no la regla, a diferència del que succeeix en el cas dels renoms o malnoms individuals, en què qualsevol circumstància, per insignificant que sigui, desencadena la capacitat d'invenció onomàstica. La preservació dels antropònims es troba directament lligada a la capacitat de reproducció social i econòmica de les cases. Entre les famílies més pobres, sense propietats, obligades a viure del treball a jornal (i antigament com a pastors i criats de les cases més poderoses), existien grans incidències i capgiraments a cada trànsit generacional. La seva continuïtat en un mateix poble no era fàcil, ja que la seva supervivència

depenia de tenir feina assalariada i els canvis de residència eren freqüents. La memòria del pas pel poble d'algunes d'aquestes unitats familiars de condició humil s'ha perdut irremissiblement, junt amb les poques traces materials que van deixar darrera seu. No succeeix el mateix amb els grans patrimonis, el de les «grans cases». L'absentisme de la família *Changrosín* a Echo o de *Serrano* a Ansó no poden esborrar el record de la seva grandesa, que està sustentada en nombrosos testimonis materials: les seves cases, els seus camps, els seus pallers, les seves eres i, sobretot, la llegenda oral que acompanya la seva memòria.

3. ELS NOMS DE PERSONA

Al Pirineu aragonès el nom de pila es subordina als imperatius de la casa. A cada família hi havia una gamma reduïda de noms, que es repetien d'una generació a la següent, constituint fins i tot en alguns casos un signe emblemàtic del llinatge. A Ansó, el fet de dir-se *Hermenegildo* o *Chusé Ramón*, per exemple, estava estretament associat a la pertinença a certes cases, que qualsevol ansotà identificava fàcilment. Posar un determinat nom a un noutat marcava la seva forma d'inclusió a la família i a la comunitat, ritualitzada mitjançant la cerimònia de bateig.¹⁵ En l'annex 1 presentem els noms de pila més corrents a Echo i a Ansó. A partir d'aquestes dades podem sintetitzar els principals trets de l'estructura i evolució del sistema onomàstic:

a) A començaments de segle, el corpus dels noms de pila era força limitat. Existia el predomini gairebé absolut dels noms simples; tant a Echo com a Ansó coincidien els tres noms més freqüents: Maria, *Chusé* i Antonio. La restricció del corpus onomàstic s'accentua si considerem que molts noms apareixen en la seva doble versió masculina i femenina. Si sumem, per exemple, els José (*Chusé*), les Josefa (*Chusefa*), més els noms compostos iniciats per *Chusé*, tots ells amb una elevada freqüència d'aparició, obtindrem un percentatge força elevat de persones que tenen un mateix nom. No és estrany que les celebracions onomàstiques fossin veritables esdeveniments familiars i també comunitaris. Esmentem com a detall curiós que a començaments de segle s'introduïren dos noms femenins, Carmen i Pilar, que van aconseguir gran acceptació. Abans de 1921 no hi havia a Ansó cap dona que es digués Carmen i l'aparició del nom Pilar la constatem cap a 1910. A Echo ambdós noms s'introdueixen abans, i ja des de 1920 es convertiran en els noms femenins majoritaris, arribant fins i tot a superar el que sempre havia estat el capdavanter dels noms femenins, Maria.

b) Els noms dobles o compostos comencen a generalitzar-se a partir de la dècada dels anys quaranta; abans eren molt minoritaris.¹⁶ En el cas dels homes, es formen a partir de la presència d'un dels noms dominants (*Chusé* sobretot, però també *Chuan*, Luis i Miguel), al qual s'afegeix un altre nom d'ús comú. Comencen així a proliferar

Berdoy ... *Marconé* (Ansó)
Lo Pipau ... *Blascosanz* (Echo)
Seta ... *Ferreré* (Ansó)
Manolón ... *Pazenzia* (Echo)
Coles ... *Gollins* (Ansó).

(15) Observem que si un nen moria abans d'ésser batejat, no se li posava nom.

(16) A Ansó, exclusivament, hem pogut ja trobar alguns noms compostos masculins a començaments de segle. Constituïts sempre per Joan com a primer component, apareixen normalment en famílies de bona posició econòmica. Són els següents: Juan Ramón, Juan Antonio, Juan José i Juan Blas.

els *Chusé María, Chusé Luis, Chuan Carlos o Miguel Anchel*. En el cas de les dones, María passa a precedir una àmplia varietat d'altres noms (Mª Pilar, Mª Teresa, Mª Luisa, etc.). Fins a tal punt es generalitza aquesta pràctica que, en realitat, i com succeeix a molts altres llocs, el nom María funciona com *additiu*, quasi imperceptible davant el que serà el nom principal i recurs obligat quan s'utilitzen noms de format masculí (Mª *Chesús, Mª Chusé*) o bé monosil·làbics (Mª Cruz, Mª Luz, M^a O, Mª Mar). No es aquest el cas, en canvi, dels noms dobles masculins, veritables *noms compostos*, la gamma dels quals és més limitada i on el primer es considera com a principal. Quan María es generalitza com additiu deixa d'imposar-se com a nom simple i desapareix com a tal del repertori onomàstic. El mateix succeeix, encara que de forma menys dràstica, amb els noms integrants de noms compostos.

c) En les dues últimes dècades, els noms que havien estat més comuns deixen d'imposar-se de forma gairebé absoluta. Fa més de quaranta anys que cap nou nat ha estat batejat amb el nom de Domingo, Mariano o Sebastiana, i en fa uns vint-i-cinc que ningú a Echo ni a Ansó posa el nom de María, Miguel, Pedro, Francisca, Joaquina (*Chuaquina*), Pascual, Juan (*Chuan*), Manuela, Orosia, Miguela o Santiago. En canvi, s'han anat introduint altres noms nous, sense cap arrelament local previ (Eva, Olga, Sandra, Rubén, César, Víctor Manuel...) En aquest fet ha influït sense cap dubte l'acció dels mitjans de comunicació i de les modes. És també un marcador del nou esperit individualista, que busca singularitzar i trenca així amb l'antiga cadena de transmissió onomàstica que es succeïa a cada *casa*. Aquest fenomen concideix amb el rebuig dels punts de referència tradicionals, juntament amb la crisi de l'antic sistema agropastoral, amb el canvi dels valors associats a la institució de la *casa* i amb l'emigració massiva cap a la ciutat.

d) A Ansó existeix una concentració de noms més gran que a Echo. Resulta lògic que les innovacions onomàstiques tinguin una menor incidència sobre la comunitat ansotana, amb un notable envelliment de la població i un escàs dinamisme demogràfic a l'actualitat.

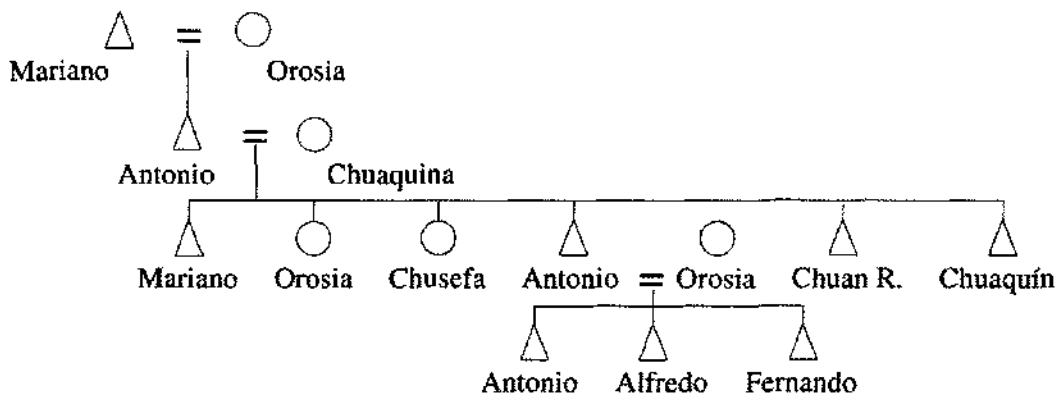
e) El repertori onomàstic és més reduït entre els homes que entre les dones. Sembla com si les normes de transmissió del nom fossin per elles més flexibles, donant lloc a un major nombre de noms singulars buscats per la seva bellesa estètica o pel seu poder evocador. Les causes cal buscar-les en la lògica social que governa la institució de la casa i la comunitat local, cosa que ens remet a l'anàlisi de les formes de transmissió que condicionen els repertoris onomàstics.

Quan naixia un nen no eren els seus pares els qui decidien el nom que hauria de dur, sinó els padrins que ells havien escollit. Ser padrí o padrina no era quelcom que es pogués eludir, ja que no es demanava a ningú si volia ser-ho: se'l nomenava (*se le feba*, segons l'expressió local). I tothom ja sabia quan li correspondria aquest rol, perquè

era quelcom previsible. L'elecció no es realitzava a l'atzar: el padrí i la padrina es buscaven entre els parents més propers, seguint un determinat ordre. Es donava prioritat als avis/àvies; a mida que naixien altres fills, s'anava fent padrins els diferents germans/es dels pares, per arribar després, i segons les circumstàncies, als germans/es més grans del nounat o als parents afins. Encara que l'ordre podia alterar-se en favor d'algun parent prestigiós o de bona posició econòmica.

Els padrins tenien la potestat d'imposar el seu propi nom al nen o nena. Encara que la branca paterna i materna estaven sempre representades en cadascun dels padrins, en l'atribució del nom es donava preferència als membres de la *casa*, i es seguia una troncalitat semblant a la transmissió dels béns. Era gairebé segur que el primer nat rebria el nom de l'avi de la casa, si era un nen, o de l'àvia, si era una nena. Els avis de l'altre llinatge solament imposarien el seu nom si el nen nat en segon lloc era del mateix sexe que el primer. A partir del tercer naixement actuaven ja com a padrins els germans dels pares, que també podien atorgar el seu propi nom, i així successivament.

Tal com assenyala Fine (1980), existien així dos mecanismes de transmissió onomàstica, un vertical, d'avis a néts, i un altre lateral, d'oncles a nebots. El primer afectava als hereus, el segon als no hereus; el primer era més rígid, el segon molt més flexible. Efectivament, el nen que es suposava que seria l'hereu rebia quasi invariablement el nom de l'avi de la casa on naixia, fins i tot si l'avi havia mort i era padrí un altre parent. Per als no hereus, en canvi, hi havia una més gran obertura a la variació: els padrins procuraven satisfer els gustos dels pares, escollint el nom d'ells, o introduint noms de moda. I si un nen naixia després de la mort d'un germà/na, freqüentment l'anomenaven igual que el difunt. Vegem un exemple:

Podem comprovar que per als hereus s'acompleix la transmissió alterna dels noms, dels avis a néts, tot seguint fidelment la línia patrimonial: com la política d'aliances

va conduir el primogènit de la tercera generació a casar-se en una altra casa, fou nomenat hereu el germà següent que, lògicament, no portava el nom del seu avi; però l'alternança es recupera mitjançant el fill gran, fins i tot a costa de l'homonímia que es va produir a la casa. A la tercera generació es pot analitzar millor el conjunt de mecanismes de transmissió onomàstica. El primogènit, que en néixer era considerat com el futur hereu, va rebre el nom del seu avi patern. La germana que el va seguir es va dir com la seva àvia paterna i la següent com la seva tieta i com l'àvia materna. Antonio tenia el mateix nom que el seu pare, i els dos últims germans es van dir com els seus oncles materns.

Mitjançant aquest exemple es pot apreciar com els mecanismes de transmissió onomàstica constitueixen una expressió de la lògica social que subjau al sistema de transmissió de béns. Els noms *classifiquen* els membres d'un mateix grup de germans, *identifiquen* el futur hereu, *simbolitzen* la continuïtat patrimonial de la casa. L'atribució del nom a un nounat no és, doncs, quelcom neutre, és un acte carregat de *significat*, és un missatge fàcilment descodificable pels qui es troben immersos en el sistema social. És, doncs, una forma de *comunicació*. I en termes de sistema de comunicació podem afirmar que la transmissió del nom d'avi a nét constitueix un senyal, o un indicatiu, que té la seva equivalència en el sistema de transmissió de béns. Es rep el nom de forma exclusiva i troncal, de la mateixa forma que s'hereta el patrimoni de forma exclusiva i troncal. És una espècie de demostració davant de tots, i especialment dels no hereus, del dret indiscutible de l'hereu sobre la casa i el seu patrimoni (Vernier, 1980:65). Referint-se al Pirineu francès, Fine indica: «Donant el seu nom al nét, l'avi marca simbòlicament i materialment a qui es transmetran els béns i qui serà més tard el cap» (1980:120).

Una altra dimensió del missatge transmès pel sistema onomàstic és de caràcter simbòlic. El pas del nom d'avi a nét simbolitza la continuïtat de la casa i del llinatge, com una cadena sense fi. El nom té aquí el seu màxim poder evocador, ja que ressuscita els avantpassats i està carregat de valors morals i al·legòrics per l'hereu, que ha de continuar el treball d'aquells que foren els seus homònims. El nom és un bé simbòlic que s'afegeix als béns materials que rebrà l'hereu.

Però, a més a més, el simbolisme de la continuïtat del llinatge es reforça pel nom que s'atribueix als no hereus. Si hi ha hagut una bona política matrimonial, els parents que van actuar com a padrins i padrines hauran entrat en altres cases i no cal oblidar que el prestigi social i el poder local d'una casa depenia del seu èxit per aconseguir una densa gamma de relacions que l'aliança matrimonial reforçava. La identificació i implicació dels no hereus amb els interessos de la casa natal s'expressa justament en la selecció de nom pels seus fillols, procurant assignar els prototípics del llinatge. Per això hem observat que la major concentració onomàstica es produeix entre les famílies més riques i millor relacionades socialment, ja que per elles el poder evocador del nom com a símbol assoleix la seva màxima cota. A les cases més pobres apareix,

en canvi, una major variabilitat en la gamma de noms escollits, precisament per la mateixa raó que acabem d'apuntar, però aplicada de forma diferent, ja que els referents no són tan clars, ni estan carregats del valor de demostració que assumeixen entre els rics.

A començaments de segle, la institució de la casa tenia un dels seus fonaments bàsics en la valoració de la continuïtat. Aquest valor forma part de l'*ethos* relacionat amb la protecció de la integritat patrimonial, materializat en la institució de l'hereu únic i simbolitzat per la transmissió del nom. La continuïtat s'expressa per la pervivència del passat en el present, pel valor absolut de l'antic i, per tant, a nivell de relacions domèstiques, per la supremacia dels vells. Però quan és la innovació o la «modernització» el que es valora com a positiu els termes s'inverteixen: agraden les novetats, es menysprea el que és antic, prevalen els joves, menys conservadors i millor connectats amb les modes de cada moment. I quan aquest fenomen es produeix al Pirineu, es reflecteix també en el sistema onomàstic, que s'altera per la introducció de nous noms, trencant-se la cadena de transmissió que hem mostrat. Però això no es produeix sense transició.

Efectivament, a partir de la dècada dels anys quaranta comença a sorgir un nou fenomen, i és la tendència a anomenar els nens com els seus pares i no com els seus avis. Sembla un signe clar del paper protagonista que desitgen tenir els cònjuges més joves, una reafirmació simbòlica de la seva posició de poder davant dels ancians. En ocasions, en canvi, sembla que es busca deliberadament un arranjament a gust de tots, cosa que s'aconsegueix mitjançant els noms compostos, que tant d'èxit tindran en aquests anys (és el cas dels nens que reben dos noms, el del pare i el del padrí, per exemple). Fins que irrompen els nous noms inspirats en cantants i actors cinematogràfics, els bíblics i els que agraden per la seva fonètica. Això representa ja una ruptura total, una demostració que avui la vida al Pirineu s'associa a valors diferents als que van governar la casa durant un procés secular, com el que acabem de descriure.

4. CONCLUSIONS

El cabal onomàstic forma part del *patrimoni cultural*, veritable capital simbòlic que representa metonímicament la història local, la memòria de la qual contribueix al manteniment de les arrels socials i de la identitat. La memòria col·lectiva no elimina del sistema comunicatiu onomàstic les unitats corresponents a famílies desaparegudes de la vida local: tant a Echo com a Ansó bona part de la toponímia menor està impregnada d'antics noms de casa, cosa que serveix de mnemotècnia per a no esborrar de la seva esfera cognitiva el record d'un passat encara present.¹⁷

Aquesta resistència a la desaparició dels noms de casa és una marca del paper essencial que aquesta institució ha jugat, i juga encara, com a entitat complexa, que con-

(17) Cf. Pujadas, 1976: 149 i ss.

densa tant la dimensió econòmica com les relacions socials dels seus membres. Avui, bona part de la vigència i significació socio-econòmica de les unitats domèstiques està en un procés de decadència irreversible, davant del qual poc poden fer les persones per a aturar-la. Mantenir els noms significa preservar d'alguna manera la memòria col·lectiva dels absents, tant dels que van morir com dels que van marxar. En aquesta persistència onomàstica hi ha molts trets comuns amb la fidelitat lingüística de la qual fan gala aquests pobles, i molt especialment Echo. En ambdós casos destaca una actitud de resistència davant la desaparició total d'uns trets d'identitat específics. Si ens aturem, pel contrari, en l'altra dimensió antroponímica, la dels noms de pila, comprovarem com el vell ordre onomàstic s'ha trencat i ha estat suplantat per criteris d'individualització i per un gust estètic a la moda, que ens mostra tant la crisi de la institució del padrinatge, com la crisi de l'orientació gerontocràtica del poder domèstic.

Aquesta petita incursió en la història i en l'etnografia recent dels antropònims xesos i ansotans ens exemplifica un procés de tipus més o menys general, segons el qual la crisi social i les transformacions culturals operen sempre dintre de contextos més generals. El Pirineu no és ja una terra de boscos i pastures, llunyana proveïdora de carn, fusta i llenya per als habitants urbans. Avui, moltes comunitats pirinenques, sense deixar de ser el que eren en el passat, s'han convertit en centres turístics i, com assenyala Gaston (1979:933), han esdevingut una espècie de museus etnològics. Són una representació emblemàtica d'unes formes de vida i d'un bagatge cultural que avui, superada l'etapa del desenvolupament urbà dels anys seixanta i setanta, són valorades de forma creixent. Els nostres veïns xesos i ansotans van canviant cada cop més les seves formes de vida, però el seu capital és doble, ja que ells mateixos, les seves cases, les seves persones, els seus records, fins i tot el seu nom i el de les seves cases, són un nou objecte d'atenció d'aquella societat més àmplia que els envolta.

JOAN J. PUJADAS MUÑOZ
DOLORS COMAS D'ARGEMIR
Universitat Rovira i Virgili

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BARRETT, R. A. (1978) «Village modernization and changing nicknaming practices in Northern Spain». A: *Journal of Anthropological Research*, 34(1), 1978, pàgs. 92-108.
- BRANDES, S. (1975) «The structural and demographic implications of nicknames in Navanogal, Spain». A: *American Ethnologist*, 2, 1975, pàgs. 139-148.

- BURGUIÈRE, A. (1980) «Un nom pour soi. Le choix du nom de baptême en France sous l'Ancien Régime (xvii-xviii siècles)». A: *L'Homme*, XX (4), 1980, pàgs. 25-42.
- COLLOMP, A. (1980) «Le nom gardé. La dénomination personnelle en Haute-Provence aux xviii et xviii siècles». A: *L'Homme*, XX(4), 1980, pàgs. 43-61.
- COMAS, D. (1980) «Sistema d'herència i estratificació social: les estratègies hereditàries al Pirineu aragonès». A: *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia*, 2, 1980, pàgs. 25-55.
- (1983) «Ganaderos, boyeros, pastores, obreros... Estrategias económicas en el Pirineo de Aragón». A: *Temas de Antropología aragonesa*, 1, 1983, pàgs. 63-83.
- COMAS, D.; PUJADAS, J. J. (1985) *Aladradas y güellas. Trabajo, sociedad y cultura en el Pirineo aragonés*. Barcelona, Anthropos.
- DUPÂQUIER, J. (1981) «Naming practices, godparenthood, and kinship in the Vexin, 1540-1900». A: *Journal of Family History*, 6(2), 1981, pàgs. 135-155.
- DUPÂQUIER, J.; BIDEAU, A.; DUCREUX, M. E. (comps.) (1984) *Le prénom. Mode et histoire*. Paris, EHESS.
- FINE, A. (1984) «Transmission des prénoms et parenté en Pays de Sault, 1740-1940». A Dupâquier et alii (comps.) *Le prénom. Mode et histoire*, 1984, pàgs. 109-126.
- GASTÓN, E. (1979) «La cultura popular aragonesa». A: *Estado actual de los estudios sobre Aragón*, II(2), 1979, pàgs. 921-941.
- GRACIA, L. (1978) *Juegos tradicionales aragoneses*. Zaragoza, Librería General.
- HOYER, E. (1976) «Nicknames in Northern Spain». A: *Folk Dansk Etnografisk Tidsskrift*, 18, 1976, pàgs. 103-111.
- ISZAEVICH, A. (1981) «Una mostra del sistema tradicional del moteig a Catalunya: els renoms de Barberà de la Conca». A: *Aplec de Treballs*, 3, 1981, pàgs. 5-17. Montblanc, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà.
- JULIANO, D. (1984) «Apellidos y 'renoms': dos lógicas de transmisión de la identidad». A: *Comentaris d'Antropologia Cultural*, 6, 1984, pàgs. 71-83.
- LÉVI-STRAUSS, Cl. (1964) *El pensamiento salvaje*. México: FCE.
- LYONS, J. (1971) *Introducción en la lingüística teórica*. Barcelona, Teide.
- MOREU-REY, E. (1981) *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*. Barcelona, Millà.
- PUJADAS, J. J. (1976) «Ensayo etnolingüístico: el campo léxico de las denominaciones orográficas». A: *Ethnica*, 11, 1976, pàgs. 149-177.
- (1977) *Aspectos etnolingüísticos del Alto Aragón: etnociencia y taxonomías folk*. Tesis de doctorat inèdita (Universitat de Barcelona).
- VERNIER, B. (1980) «La circulation des biens, de la main d'oeuvre et des prénoms à Karpathos: du bon usage des parents et de la parenté». A: *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 31, 1980, pàgs. 63-92.
- ZONABEND, F. (1979) «Jeux de noms. Les noms de personne à Minot». A: *Études Rurales*, 74, 1979, pàgs. 51-86.
- (1980) «Le nom de personne». A: *L'Homme*, 20(4), 1980, pàgs. 7-23.

ANNEX I
EVOLUCIÓ DELS NOMS DE PILA MÉS CORRENTS. ECHO I ANSÓ
(persones nascudes entre 1861 i 1980)

NOMS	PERÍODES						OAL
	1861-80	1881-1900	1901-20	1921-40	1941-60	1961-80	
José	23	29	50	33	12	3	150
María	30	40	49	21	3	-	143
Antonio	16	26	35	32	14	1	124
Josefa (<i>Chusefa</i>)	17	19	29	15	8	2	90
Francisco	17	17	27	14	3	2	80
José + altres	-	2	-	12	35	22	71
Pilar	1	6	19	18	20	6	70
Carmen	1	5	4	28	22	8	68
Antonia	7	12	20	20	5	2	66
Miguel	8	16	21	13	5	-	63
Pedro	12	15	18	8	5	-	58
Joaquín (<i>Chuaquín</i>)	7	9	26	10	3	1	56
Francisca	5	20	14	7	2	-	48
Domingo	11	10	7	19	-	-	47
Joaquina (<i>Chuaquina</i>)	12	8	16	8	2	-	46
Pascual	4	14	17	9	1	-	45
Juan + altres	4	10	11	4	6	9	44
Juan (<i>Chuan</i>)	14	7	12	8	2	-	43
Sebastián	4	7	13	8	6	2	40
Manuel	7	4	13	10	3	1	38
Manuela	6	10	12	6	1	-	35
Orosia	5	7	12	6	3	-	33
Luis	1	8	6	7	9	1	32
Mariano	7	10	11	4	-	-	32
Sebastiana	6	7	9	3	-	-	25
Miguela	7	5	7	3	2	-	24
Santiago	4	5	9	4	2	-	24

ANNEX 2
LLISTA DE NOMS DE CASA. ECHO I ANSÓ¹⁸

ECHO

**Cases existents
entre 1924 i 1986**

Abila	Capeta	El Herrero
Agustineta	Cardesa	Farol
Ainica (tb.Maurizia)	Cardeseta	Farolé
Alifonso (tb.Pericón)	Carlos (tb.Chandón)	Ferrero (1)
Ansotana (a.Escultor)	Carlota	Ferrero (2)
Bartolillo	Carpintero	Ferrero (3)
Batista (a.Nicot)	Catarecha (1)	Florentina
Belén	Catarecha (2) (a.Jacobo)	Francha (1)
Belzuz (ara Popolín)	Clara (tb.Díez)	Francha (2)
Benigno	Clareta	Galindo (a.Jenaro)
Bernabé	Coles(1) (ara Gollins)	Gallé (1)
Biec	Coles (2)	Gallé (2) (a.Lorenza)
Bisaltico	Colorau	Garzía
Bisqué (a.Arnaudé)	Concheta (a.Chaniquet)	Gollins
Bizente	Corradasa	Grábiz
Blanco	Corrutaco (tb.Costeros)	Graitón
Blasa (ara Chuané)	Costeros (tb.Corrutaco)	Guallar
Blascosanz	Cristineta	Ibor
Blasquico	Chalmarraco	Iguarte (a.Marcantón)
Bolanté	Chardedeu	Isidro
Borderas	Chandegarzía	Jenaro (a.Galindo)
Borrue! (1)	Chandón	Jerónimo
Borrue! (2)	Chanferré (tb.Carlos)	Juanantonié
Cabalero	Changrosín	L'ospital
Caballero	Chantarrén (a.Pericón)	La Bentera
Cabana (a.Chaime)	Cheto (tb.Nabarro)	La Bizenta
Caberé	Chicón	La Casera (ara Royé)
Cabero	Chilburro	La Caseta
Cachón	Chilica	La Fraila
Canteré	Chilico	La Mala
Cañizo	Chuané (1)	La Mina(1) (a.Mingarro)
	Chuané (2) (a.Blasa)	La Mina(2) (a.Brigeda)
	Chuané de Sta.Luzía	La Pastora
	Del Sol	La Pena (tb.Martina)
	Díez (tb.Clara)	La Rosa
	Don Felipe (1)	La Rufa (a.Alfaro)
	Don Felipe (2)	La Rufa de Sta.Luzía
	Don Pascual	La Zibila
	Dotor	Larraspa (a.Molinero)

(18) La transcripció dels noms s'ha fet d'acord amb la seva pronunciació

Larraz (ara Blasquico)	Marta	Sanclemente
Leneta	Martes	Soto
Lo Bastero	Martín d'Ubero	Tracolillo
Lo Bastero Barré	Martina (tb.La Pena)	Ubero (a.Baretas)
(a. Loarre)	Marraco	Ubero de Sta.Luzía
Lo Biejo	Maurizia (tb.Ainica)	Urbana
Lo Cacho (1)	Menescal (a.La Mala)	Zapatero
Lo Cacho (2) (a.Roque)	Mercadé	Zebadero
Lo Calbo	Migosancho	Zeferino
Lo Cantero	Migosancho de Sta. Luzía	
Lo Cleigo	Mingolarraz	
Lo Coixo	Miquetas	
Lo Chapi	Miral	Cases desaparegudes
Lo Lobé	Murillo	(abans 1924)
Lo Maestro	Nabarro (tb. Cheto)	
Lo Miñón	Nadal (1)	Adolfo
Lo Nabarro Galdé	Nadal (2) (a.Chaniqué)	Alfaro
Lo Pallar	Narziso	Ardeu
Lo Pelaire	Panadera	Arnaudé
Lo Pico	Panadería	Baretas
Lo Pipau	Payán	Blasa
Lo Piquero	Pazenzia	Brigeda
Lo Royo	Pedraz	Bruno
Lo Sastre	Pedro Marica	Candila
Lo Sillero	Pelaire	Chaime
Lo Tío	Peluca	Chanchiqué
Lobera (1)	Pepa	Chaniqué
Lobera(2) (a.Maután)	Pepe	Childópez
L'Onsé	Pericón (tb.Alfonso)	Escultor
Lorenz	Pesorau	Garín
Lorenza (ara Gallé)	Petré (a.Saturnino)	Gastón
Lurbes	Pexenca	Gralao
Machín	Piché	Jacobo
Madrilejo	Pierlis	L'Andaluz
Maestro Música	Pimpán	La Cope
Malaño	Poli (ara Ansotana)	La Jota
Manché (1) (a.Candila)	Ponz	La Molinera
Manché (2)	Popolín (1)	La Mota
Manolón	Popolín (2) (a.Belzuz)	Lo Sastre
Marcos	Prigoy	Lo Serrano
Maribarba	Ramoné	Loarre
Marica (1)	Reluchero	Macacas
Marica(2) (a.Tiroliro)	Roque	Marcantón
Mariferrera	Rosalía	Maután
Marín	Royé	Mazo

Mingarro	Anarillo	Culera
Molinero	Baldragas	Culerón
Mosín Chaime	Balera	Cullito
Napón	Balero (a.Benabides)	Chacona
Nícot	Baretón	Champuyó (1)
Pelegrín	Baretoné (a.Escribano)	(tb. Mañas Menor)
Pericó	Bartola	Champuyó (2)
Peritón	Barrena	(tb. Mendiareta)
Pichorro	Barreneta	Chanfuertes
Pipau	Basteré	Changalé
Rescate	Bastero	Chanmiguel
Rin	Belzuz	Chantomás
Roque	Benabides (a.Balero)	Chenero
Saturnino	Bernarda (a.Pajalarga)	Cheso
Sebastián	Berdadero	Chil
Sorda	Billanúa	Chiquín
Tiroliro	Bizén	Chonillero
Tondebarbero	Blanquis	(a.Mariachunillas)
Tracolillo	Boque	Chorchis
Zenarbe	Botero	Chudas
	Broxeta	Chullán
	Brullo	Chunillas
	Bufés de Marcón	Chusepón
	Burré	De Paco
	Burro	Dionisio
	Caballé	Domén (tb.Gusanillo)
	Calba (tb.Chuané)	Donaz
	Camarón	Fabián
	Camilo (tb.Marilarrucha)	Fanal
	Camín	Fernanda
	Capuch	Fernandé
	Casero	Ferreré
	Catalán	Ferrero (a.Beatriz)
	Catalina	Fifaras
	Catibiela	Fonz
	Cazo	Forastero
	Clara	Foria
	Clica	Foriereta
	Cocorro	Franché
	Collao (tb.José Pastor)	Fuertes
	Conzezió (a.Manuela)	Galachera
	Cortés	Galero
	Corradasa	Garay
	Correo	Gargallé
	Cuartón	Garós
ANSÓ		
Cases existents entre 1924 i 1986		
Abau		
Abillanas		
Achés		
Adrián		
Aguada (a. Capitán)		
Albeita (a. Aguau)		
Alberro		
Alterao		
Ambrosio (tb.Sampedro)		
Andreba		
Animetas		
Anizeto		
Antón		
Añeta		
Atanasio (a. Petra)		
Aturra		
Azná		

Garzía	Mañas	Notario (tb.López)
Gastón	Mañas Capador	O Ferrero Gusepillo
Gato	Mañas Menor	O Sastre Franché
Gorría	(tb.Champuyó)	Ojalatero
Gorrillón (tb.Latre)	Marcón	Ornà
Granero	Marconé	Ornata
Grazián	Marcos (a.Molinero)	Orosia
Güellos	Marichunillas	Ospital
Gusanillo (tb.Domén)	(tb.Chunillero)	Ostias
Jaqué	Marialarrucha	Pabirrio
Jazinto	(tb.Camilo)	Pablo
Jenaro	Marianico (1)	Panchané
Jorge	(a.Bonafonte)	Pastor
José Pastor (tb.Collao)	Marianico (2)	Pataduro
Juana	Marichatis	Paulín
Juanblas	Marión	Payareso
Juandomingo	Marosa	Pedromiguel
Juané (tb.Calba)	Maroseta	Peña
Juanera	Marzelino Alto	Perromeu
Juanico	Marzelino Baxo	Petra
Juaniqueta	Marrabil	Petré (1)
(a. Alejandro)	Mayaguerra	Petré (2) (a.Poli)
Julepe	Melera	Pellejero (a.Marta)
Juliana (a.Manoleta)	Mendiara	Piero
Labarta (a.Corradasa)	Mendiareta	Pierra
La Mina	(tb.Champuyó)	Piloré
Larrazza	Menitecla	Primo
Larrosa	Menuda	Prisca
Lasola	Menudo	Pucho
Latín	Merejildo	Puro
Latre (tb.Gorrillón)	Merín	Puyó (a.Montescuro)
Licao (a.Estrela)	Migalón	Rafa (a.Antonio de Tío Bár- bara)
Liforas	Mingurría	Ramoné
Litaco	Mitierra	Requinto
Lobo (a.Antonio Pérez)	Molinero (a.Chesé)	Rezio
López (tb.Notario)	Molino	Rogante
Lopico	Morené	Romo
Lorenta	Moreno	Rosa
Luzía	Morera	Roscadiu
Llerta	Moroto	Royo
Malcarao	Munrial Dos Ricos	Sabineta
Malojo	Munrial Dos Pobres	Salas
Manata	Nabarré (a.Estudiante)	Saletas
Manato	Nadal	Salomón
Manolero	Negro	

Sampedro (tb.Ambrosio)	Ana	Larje
San Bartolo (tb.Xierpe)	Antonio de Tío Bárbara	Lescuín
Santos	Antonio Pérez	Luzio
Sarto	Arregui	Manate
Sebas	Bartibax	Manoleta
Serena	Bastero Miguel	Marta
Serené	Beatriz	Matón
Serrano	Bela	Minilla
Seta	Bellote	Micaela
Socorro	Berdoy	Minguillo
Soldada	Bergüés	Minilla
Soro	Berruda	Monteoscuro
Taconera	Bizenta	Norea
Talecón	Bonafonte	Pabloantonio
Terrén	Capitán	Pablero
Tiadora	Correa	Pantaleón
Tiarramonabau	Corruscos	Paula
Tierno	Curreta	Pelao
Tixinero	Chandomingo	Penetra
Tocata	Chandomén	Periz
Tolún	Chanretor	Perpetua
Tomás	Chapis	Petrazo
Trinqué	Charnadé	Poli
Tuerto Nabarré	Chartica	Polido
Tunante	Chesé	Roi
Xanca	Chilbarne	Salabé
Xarnau	Chicurro	Sancho
Xera	Chirón	Tamborina
Xerón	Chucheta	Tía Ramona Ornata
Xierpe (tb.San Bartolo)	Escribano	Tomasé
Ximena	Estrela	Xorila
Zapatero (a.Simón)	Esquilero	Zibil
Zarzalla	Estudiante	
Zezipio	Galé	
Zirilo	Garzés	
Zurdo	Gil de Cazo	
	Güellos Menor	
	Jerónimo	
	José Requinto	
Cases desaparegudes	Juandemanuela	
(abans 1924)	Juanillo	
	Julepe Menor	
Aguau	Jusepe	
Alfama	La Torreta	
Agarra	Lacruz	